

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 10, Αρ. 1B (2019)

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
10^ο ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΟΙΚΤΗ
& ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΑΘΗΝΑ, 22 – 24 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2019

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ISBN 978-618-5335-06-9

Διαμορφώνοντας από Κοινού
το Μέλλον της Εκπαίδευσης
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΝΟΙΚΤΗΣ & ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΟΜΟΣ 1, ΜΕΡΟΣ Β

Η δημιουργική γραφή στην ανοικτή και εξ
αποστάσεως εκπαίδευση στην Ελλάδα

*Ιορδάνης Πολυχρόνης Κουμασίδης, Τριαντάφυλλος
Ηλίας Κωτόπουλος*

doi: [10.12681/icodl.2350](https://doi.org/10.12681/icodl.2350)

Η δημιουργική γραφή στην ανοικτή κι εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην Ελλάδα

Creative writing at open and distance-learning education on Greece

Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος

Αναπληρωτής καθηγητής
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

tkotopou@uowm.gr

Ιορδάνης Κουμασιδής

Διδάσκων, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
Αθηνών – Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

koumasidis.iordanis@ac.eap.gr

Περίληψη

Περιγράφουμε την είσοδο του πεδίου της Δημιουργικής Γραφής στον τομέα της Ανοικτής και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης από τη χρονιά 2016-2017. Ξεκινάμε από την ιστορία του πεδίου στην Ελλάδα, συνεχίζουμε με την ανάπτυξή του στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Απαριθμούμε τις δράσεις του μεταπτυχιακού προγράμματος στη δημόσια σφαίρα σε σχέση με τη λογοτεχνία και καταλήγουμε σε μια αποτίμηση της τριχρονής λειτουργίας του στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Λέξεις κλειδιά: Δημιουργική Γραφή, Ανοικτή Εκπαίδευση, Εξ αποστάσεως μάθηση

Abstract

We describe the entrance of Creative Writing's academic field to Open Education and Distance Learning till year 2016-2017. We start with field's history at Greece, we continue with its development on University of Western Macedonia. We count acts of Post Graduate Program on public sphere concerning literature and finally we evaluate the three-year operation on Hellenic Open University.

Key-words: Creative Writing, Open Education, Distance Learning

1. Εισαγωγή: σύντομη ιστορία της δημιουργικής γραφής στην Ελλάδα

Στην παρούσα εργασία θα επιχειρήσουμε μια συνοπτική παρουσίαση του πεδίου της δημιουργικής γραφής (εμφάνιση, διαμόρφωση, ιστορία, διάδοση) και, κυρίως τη σύνδεσή του με την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης όπως και τα παραγόμενα αποτελέσματα από την εν λόγω σύμφυση. Αφορμή στέκεται η ίδρυση του δυϊδρυματικού μεταπτυχιακού προγράμματος «Δημιουργική Γραφή» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Στην Ελλάδα ο όρος «Δημιουργική Γραφή» παραπέμπει σε μία σειρά διαφορούμενων νοημάτων που προκαλούν σύγχυση και αμηχανία για τις πολλαπλές τους σημασιοδοτήσεις αλλά κυρίως για τις αξιολογικές τους προεκτάσεις (Κωτόπουλος, 2013). Σήμερα, και καθώς έχουν περάσει περισσότερα από δέκα χρόνια αφότου η Δημιουργική Γραφή έχει θεσμοποιηθεί σε επίπεδο δύο (2) Μεταπτυχιακών Προγραμμάτων Σπουδών κι ενώ την τελευταία διετία μπήκε δυναμικά στη

Δευτεροβάθμια και στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, θα λέγαμε ότι ακαδημαϊκοί δάσκαλοι και συγγραφείς συμφωνούν πως ο όρος χρησιμοποιείται διττά. Πρόκειται για μία ενεργά κριτική προσέγγιση του λόγου που λειτουργεί ταυτόχρονα σε δύο αλληλοσυμπληρούμενα πεδία: την πράξη του να γράφεις (δημιουργικά) και την πράξη να σκεφτείς κριτικά την πράξη της γραφής και τα αποτελέσματά της. Αυτό, άλλωστε, είναι και το διαφοροποιητικό στοιχείο της Δημιουργικής Γραφής από τα υπόλοιπα γνωστικά αντικείμενα και τη διδασκαλία τους στους πανεπιστημιακούς χώρους: το ότι αναφέρεται σε μία δραστηριότητα ή σε ένα σύνολο δράσεων και την ίδια στιγμή εγκολπώνει έναν στοχασμό, τόσο της δραστηριότητας όσο και του παραγόμενου αποτελέσματος (Κωτόπουλος Τ. , 2011). Ειδικότερα, η δημιουργική γραφή αφορά ένα σώμα γνώσεων και εκπαιδευτικών τεχνικών που διαχέουν τη λογοτεχνική γνώση και προσδίδουν στη γραφή κοινωνικό χαρακτήρα. Επίσης, αφορά την ανάπτυξη πολλαπλών επίπεδων επικοινωνίας- μία ορθή, διευρυμένη και συνάμα ηδονική χρήση της γλώσσας σε πολλά είδη απασχολούμενων με αυτήν που οδηγεί σε γενικότερη βελτίωση των εκφραστικών μέσων.

Η δημιουργική γραφή κατέφθασε στο ελληνικό academia με σχετική καθυστέρηση (Κωτόπουλος, 2012). Με τη μορφή σεμιναρίων διδάσκεται στην Ελλάδα στα τέλη της δεκαετίας του 1980 στην άτυπη εκπαίδευση (με τον ποιητή Νίκο Φωκά και τον πεζογράφο Στρατή Χαβιαρά). Το 1996 διδάσκεται για πρώτη φορά ως σεμιναριακό πανεπιστημιακό μάθημα σε Τμήματα ξένων φιλολογιών σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Δεν είναι τυχαίο πάντως ότι τα μεταπτυχιακά μαθήματα που αφορούν στο γνωστικό αντικείμενο της Δ.Γ. εκκινούν από ένα περιφερειακό Πανεπιστήμιο, το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, και από ένα παιδαγωγικό Τμήμα. Ο Μίμης Σουλιώτης και ο Τριαντάφυλλος Η. Κωτόπουλος, βρίσκουν σε αυτή την ακριτική γωνιά την ευκαιρία να συνεργαστούν δημιουργικά και να προχωρήσουν σε τομές στην πανεπιστημιακή και όχι μόνο παρουσία της Δ.Γ. Ο Σουλιώτης θα ιδρύσει το 1^ο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Δημιουργική Γραφή με τη βοήθεια του Κωτόπουλου προσανατολισμένο αποκλειστικά στη συγγραφική τέχνη. Ο δεύτερος θα τον διαδεχτεί στη διεύθυνση του Προγράμματος, όταν ο Σουλιώτης θα αποβιώσει το 2012 και θα αρχίσει μία προσπάθεια να διευρύνει τους ορίζοντες του επιστημονικού πεδίου στην Ελλάδα (διάκριση σε τρεις κατευθύνσεις: «Συγγραφή», «Εκπαίδευση», «Σενάριο» πανελλαδική οργάνωση σεμιναριακών μαθημάτων σε εκπαιδευτικούς, οργάνωση τεσσάρων διεθνών συνεδρίων Δημιουργικής Γραφής, ουσιαστικές συνεργασίες με ορισμένα από τα καλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου και σε επίπεδο διδασκαλίας - Iowa, East Anglia, Winchester, αλλά και με φορείς και οργανισμούς διεθνούς κύρους και εμβέλειας -OuLiPo, έλευση σπουδαίων συγγραφέων, ποιητών και πεζογράφων και πλήθος δράσεων).

Σημειώνουμε, ωστόσο, μια ιδιομορφία: το προϋπάρχον πρόγραμμα *Δημιουργική Γραφή* του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας με έδρα τη Φλώρινα (δεδομένης της απόστασης της πόλης από τα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας) αξιοποιούσε ήδη σ' ένα βαθμό τα πλεονεκτήματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, δεδομένου ότι οι παραδόσεις των μαθημάτων λάμβαναν και εξακολουθούν να λαμβάνουν χώρα συνήθως σε συμπυκνωμένο χρόνο, συνηθέστερα σε μία τριήμερη συνάντηση ανά μήνα όπου προβλέπονται κατά μέσο όρο δεκαπέντε ώρες παράδοσης μαθημάτων. Επιπροσθέτως, οι φοιτητές είχαν την ευκαιρία να παρακολουθούν εμβόλιμα, μέσω της πλατφόρμας Zoom του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας μαθήματα από Έλληνες ή ξένους καθηγητές. Η ανοικτότητα, ασφαλώς, δεν υφίστατο ακόμα, καθότι για την εισδοχή των φοιτητών στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα υπήρχαν και υπάρχουν εισιτήριες εξετάσεις καθώς και συνέντευξη.

2. Η στιγμή της επίσημης εισόδου στην Ανοιχτή και Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση

Κατά την ακαδημαϊκή χρονιά 2016-2017 βάσει πρωτοβουλιών του Κωτόπουλου, κι ενώ είχε προηγηθεί η απαραίτητη προεργασία και οι αντίστοιχες θεσμικές αποφάσεις, το πεδίο της Δημιουργικής Γραφής εισέρχεται επίσημα στη λογική της ανοιχτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, υπό τη μορφή της Διϊδρυματικής συνεργασίας (joint degree): το νέο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα *Δημιουργική Γραφή* οργανώνεται σε συνεργασία των δύο πανεπιστημίων, Δυτικής Μακεδονίας - Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, με επισπεύδον ίδρυμα να ορίζεται το δεύτερο. Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο υπήρξε για χρόνια αποκλειστικός πάροχος της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης στον ελληνικό ακαδημαϊκό χρόνο, διέθετε επομένως την απαραίτητη τεχνογνωσία και εμπειρία σε υλικοτεχνικό επίπεδο. Από τη μεριά του, το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας διαθέτει την αποκλειστικότητα επί της πανεπιστημιακής γνώσης και διδασκαλίας του γνωστικού αντικειμένου, όπως και την αρχική βάση διδασκόντων/συντονιστών.

Το πρόγραμμα εντάσσεται στα Νέα Προγράμματα Σπουδών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου, όπου μεταξύ των σημαντικότερων διαφορών με τα ήδη προϋπάρχοντα συγκαταλέγονται η θέσπιση των εξαμηνιαίων ενοτήτων -αντί των ετήσιων που ίσχυαν στα προπτυχιακά προγράμματα-, η χρήση εκπαιδευτικής ηλεκτρονικής πλατφόρμας (moodle) για την ανάρτηση του διδακτέου υλικού αλλά και της ανατροφοδότησης από τη μεριά του καθηγητικού δυναμικού και η εισαγωγή των τηλεδιασκέψεων για την πραγματοποίηση των Ομαδικών Συμβουλευτικών Συναντήσεων (Ο.Σ.Σ.) στα περισσότερα τμήματα φοιτητών. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, ειδικά οι δύο τελευταίες μεταβολές ενίσχυσαν ιδιαίτερα τον χαρακτήρα, τα εχέγγυα και την αποτελεσματικότητα της Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Όσον αφορά την ανοικτότητα, η λογική του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου δεν προέκρινε ούτως ή άλλως τις εξετάσεις για την εισδοχή σε προγράμματα, ωστόσο η δυνατότητα ανοικτότητας άγγιξε τα επίπεδα του 100% με την κατάργηση της κλήρωσης για την επιλογή φοιτητών από τη Διοικούσα Επιτροπή του Πανεπιστημίου της εν λόγω περιόδου.

Η επιλογή του διδακτικού προσωπικού (υπό τον τίτλο Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό) πραγματοποιήθηκε με προκήρυξη θέσεων και διαφανείς διαδικασίες από μεικτές επιτροπές των δύο πανεπιστημίων. Αξιοποιήθηκαν μέλη Δ.Ε.Π. των δύο ιδρυμάτων, Δ.Ε.Π. εγνωσμένου ακαδημαϊκού κύρους από άλλα πανεπιστήμια της χώρας, αξιόλογοι νέοι επιστήμονες/διδάκτορες όπως και πλειάδα συγγραφέων/δημιουργών για την πλαισίωση των εργαστηριακών μαθημάτων. Άπαντες απέκτησαν πιστοποίηση μέσω επιμόρφωσης σχετικά με την Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση. Η αξιολόγηση των διδασκόντων από τους συντονιστές αλλά και τους φοιτητές υπήρξε ιδιαίτερα θετική.

Αναφορικά με την οργάνωση του προγράμματος σε επίπεδο παρεχομένου εκπαιδευτικού υλικού: δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη θεωρητική σκευή (εναρκτήρια ενότητα ορίστηκε αυτή της θεωρίας της λογοτεχνίας και της θεωρίας της δημιουργικής γραφής), στη γραμματολογική φαρέτρα (δύο ενότητες, νεοελληνικής και ευρωπαϊκής λογοτεχνίας), όπως και στη στόχευση να έρθουν οι φοιτητές σ' επαφή με όσες το δυνατότερο περισσότερες εκδοχές του λόγου της τέχνης (πεζό, ποίηση, θέατρο, σενάριο) αλλά και τα σύγχρονα τεχνολογικά εργαλεία (Ψηφιακή αφήγηση, Λόγος των Μ.Μ.Ε.). Επιλέχθηκαν, ασφαλώς, και τα απαραίτητα εργαστήρια, όπως προαναφέραμε, υπ' ευθύνη δόκιμων δημιουργών. Τέλος, κρίθηκε απαραίτητη η εκπόνηση διπλωματικής εργασίας (με εναλλακτική δυνατότητα για τους φοιτητές, την εκπόνηση πρακτικής άσκησης) στο τέλος του προγράμματος ως επιστέγασμα επισκόπησης των αποκτηθέντων γνώσεων αλλά και της εξάσκησης σ' ένα μεγαλύτερο

και απαιτητικό ερευνητικό project. Τα διδακτικά εγχειρίδια παρέχονται στους φοιτητές σε ηλεκτρονική μορφή και ξεπερνούν τη λογική του ενός συγγράμματος, συγκεντρώνοντας υλικό από διαφορετικές πηγές.

Η αξιολόγηση των φοιτητών ανά ενότητα διαρθρώθηκε σε τρία πεδία: αρχικώς, της αξιολόγησης της εβδομαδιαίας παρουσίας στην αναρτηθείσα στην πλατφόρμα ύλη και στις αντίστοιχες προς εκπόνηση δραστηριότητες (μικρής έκτασης), δεύτερον, στην εκπόνηση εξαμηνιαίας εργασίας ανά ενότητα (συνήθως προς το χρονικό τέλος των εβδομάδων μελέτης) και, τρίτον, με τη διεξαγωγή τελικών και επαναληπτικών εξετάσεων της ενότητας με τη λήξη του εξαμήνου. Κάθε στάδιο αξιολόγησης επιμερίζεται στην ποσοτική και ποιοτική συμμετοχή των μεταπτυχιακών φοιτητών.

3.Αποτελέσματα από την τρίχρονη παρουσία της δημιουργικής γραφής στην ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Πρώτα και κύρια, επισημαίνουμε τη διεύρυνση της υποψήφιας φοιτητικής δεξαμενής: υπήρξε προσφορά και ανοικτότητα του προγράμματος σε πολλούς φοιτητές εκτός των δύο βασικών αστικών κέντρων, ακόμα και σε φοιτητές που ζουν στο εξωτερικό της χώρας. Τούτο αποδεικνύεται και από τα ποσοτικά στοιχεία: συμμετοχή στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα δήλωσαν έως τώρα πάνω από 1300 φοιτητές. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός εισδοχής είναι περίπου 200 φοιτητές. Αρκετοί από αυτούς είναι συγγραφείς με διακρίσεις (ήδη βραβευθέντες ή μετέπειτα βραβευθέντες). Παρά τον σχετικά μεγάλο όγκο του διδακτέου υλικού, η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών συνεχίζει την παρακολούθηση/φοίτηση μέχρι το τέλος του προγράμματος.

Η παρουσία των φοιτητών στην πλατφόρμα είναι καθημερινή: συχνά ανατρέχουν στο υλικό ακόμα και όταν έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς την παρακολούθηση της ενότητας. Ο μέσος όρος ρυθμού εξοικείωσης με τη χρήση της πλατφόρμας στο εναρκτήριο εξάμηνο εκτιμούμε πως είναι δύο με τρεις εβδομάδες. Η συμμετοχή στις Ομαδικές Συμβουλευτικές Συναντήσεις (διά ζώσης και ηλεκτρονικές) είναι υψηλή ποσοτικά. Ως προς της διάρθρωσή τους, είναι σχεδόν αυτονόητη η προσδοκία των φοιτητών οι Ο.Σ.Σ. να μετατρέπονται σε παράδοση μαθήματος. Σημειώνουμε, τέλος, πως υπάρχει σημαντική μερίδα φοιτητών που εξακολουθεί να επιθυμεί την παροχή έντυπων βιβλίων/ διδακτικών εγχειριδίων.

Η ανάθεση και εκπόνηση μεταπτυχιακών διπλωματικών εργασιών έχει ξεκινήσει από το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2017-2018 (όταν υπήρξαν και οι πρώτοι απόφοιτοι του προγράμματος), συμπληρώνει δηλαδή, συμπεριλαμβανομένου και του τρέχοντος, τέσσερα ακαδημαϊκά εξάμηνα. Η διαδικασία έναρξης από μεριάς των φοιτητών συμπεριλαμβάνει δήλωση θέματος, ενότητας, προτιμώμενου διδάσκοντα/επιβλέποντα. Οι επιλογές των φοιτητών είναι σχετικά ισορροπημένες στην ποσοτική τους κατανομή στις προσφερόμενες ενότητες. Στις περιπτώσεις μη δήλωσης προτίμησης διδάσκοντα από μεριάς των φοιτητών, προχωρά στην ανάθεση ο συντονιστής της ενότητας. Ιδιαίτερα προβλήματα σε σχέση με την εξ αποστάσεως, συχνά, συνεργασία με τους επιβλέποντες των εργασιών δεν έχουν παρατηρηθεί. Οι δημόσιες υποστηρίξεις λαμβάνουν χώρα στο τέλος του εξαμήνου στην Αθήνα και – από το προηγούμενο εξάμηνο- στη Θεσσαλονίκη. Δεν υπάρχει, μέχρι τώρα, τάση προτίμησης προς την πρακτική άσκηση.

Επισημαίνουμε ως θετικά λειτουργική την ενεργή εμπλοκή πεζογράφων, ποιητών, σεναριογράφων και σκηνοθετών σε ένα οργανωμένο ακαδημαϊκό πρόγραμμα όπως το δικό μας. Επί της ουσίας επιτεύχθηκε σε σημαντικό βαθμό ο εμπλουτισμός της πρακτικής της γραφής δίχως να υστερήσει ο ακαδημαϊκός χαρακτήρας. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η λειτουργία του προγράμματος επέδρασε διττά στο

λογοτεχνικό context της χώρας: αφενός με την προσέλκυση των φοιτητών προς τον χώρο της σύγχρονης λογοτεχνίαςⁱ (επιβεβαιωμένα οι περισσότεροι παρακολουθούν πια την παραγωγή, τα περιοδικά, τις εκδηλώσεις κ.ο.κ.) και αφετέρου με τη μεταφορά της πρακτικής εμπειρίας των εγνωσμένων διδασκόντων/συγγραφέων, εμπειρία που σαφώς και η ίδια αναπροσαρμόζεται/εμπλουτίζεται εξ αιτίας της εντατικής, συστηματικής διδασκαλίας.

Το πρόγραμμα στα τρία χρόνια λειτουργίας του διοργάνωσε αρκετές παράλληλες, δημόσιες εκδηλώσεις με επίκεντρο τη λογοτεχνία και τη δημιουργική γραφή. Ενδεικτικά:

-Το πρόγραμμα των φυλακών. Συνεχίζοντας την προσφορά μαθημάτων Δημιουργικής Γραφής (από το ΜΠΣ του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας) σε έγκλειστους συμπολίτες, μετά από επτά χρόνια παρουσίας στις φυλακές Διαβατών στη Θεσσαλονίκη, επ' αφορμή της ένταξης του προγράμματος του Ε.Α.Π., τα μαθήματα επεκτάθηκαν και στις φυλακές Κορυδαλλού στην Αθήνα, Κέρκυρας και Ιωαννίνων.

--Το διήμερο για τη λογοτεχνία περιπέτειας στη Θεσσαλονίκη (2017).

-Το τριήμερο εκδηλώσεων και στρογγυλών τραπεζών με συγγραφείς και σκηνοθέτες στην Αθήνα(2018).

-Το διήμερο για τον πεζογράφο και ποιητή Γιώργο Ιωάννου στη Θεσσαλονίκη (2019).

- Τη συνδιοργάνωση των δύο προσφάτων διεθνών συνεδρίων Δημιουργικής Γραφής (Οκτώβρης του 2017 στην Κέρκυρα και Σεπτέμβρης του 2019 στη Φλώρινα) ως συνέχεια των δύο πρώτων που είχαν διοργανωθεί από το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας (Αθήνα, Οκτώβρης 2013 και Κέρκυρα, Οκτώβρης 2015), με αξιοσημείωτη και διαρκώς αυξανόμενη συμμετοχή των φοιτητών του εξ αποστάσεως προγράμματος ως εισηγητών.

Εκείνο που μας χαροποιεί, ίσως περισσότερο απ' όλα τα προηγούμενα, είναι οι οριζόντιες πρωτοβουλίες που ανέλαβαν οι φοιτητές μας επί του λογοτεχνικού πράττειν όπως η έκδοση τόμου με κείμενά τους με τίτλο *Κι αν τα κτίρια μιλούσαν;* (εκδ. Κέδρος, 2019, υπό τον συντονισμό της φοιτήτριας Γιώτα Κοτσαύτη) βασισμένα σε δραστηριότητα της αρχικής ενότητας (ΔΓΡ 50, Θεωρία Λογοτεχνίας και Δημιουργική Γραφή), οργάνωση εργαστηρίων (ενδεικτικά, στον Έβρο και στην Κρήτη) και διαρκή δραστηριοποίηση στην εκπαίδευση, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια.

Δεν πρέπει να αγνοήσουμε πως το εύρος της παρουσίας του προγράμματος συνέβαλε σαφέστατα στη διάχυση και περαιτέρω νομιμοποίηση του αντικείμενου της *Δημιουργικής Γραφής* στον δημόσιο χώρο. Από αντικείμενο σχετικά (και συνήθως κακόβουλα)αμφισβητήσιμο ως προς την επιστημονική του εγκυρότητα και νοούμενο κυρίως ως μεμονωμένο πρακτικίστικο σεμιναριακό project συγγραφέων, κατόρθωσε να συγκαταλέγεται στα προγράμματα με τη μεγαλύτερη ζήτηση. Σημειώνουμε την εισαγωγή μαθημάτων Δημιουργικής Γραφής και σε έτερα μεταπτυχιακά στη χώρα, για παράδειγμα στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών *Ρητορική, επιστήμες του ανθρώπου και εκπαίδευση* του Ε.Κ.Π.Α.ⁱⁱ

Δεν θα παραβλέψουμε, ασφαλώς, και τις δυσχέρειες που υπήρξαν εξ αρχής και εξακολουθούν να μας απασχολούν: κυρίως, τη δυσκολία απόλυτης επιτυχίας της εξ αποστάσεως, ειδικά, εργαστηριακής λογικής. Θετική, ωστόσο, ένδειξη ως προς τη δουλειά που γίνεται σε αυτόν τον τομέα είναι η ζήτηση από μεριάς των φοιτητών για περισσότερα εργαστήρια. Δευτερευόντως, την αργοπορία θεσμοθετημένων παρεμβάσεων της πολιτείας για τη Δημιουργική γραφή στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, παρεμβάσεις που θα έδιναν ακόμα μεγαλύτερη ώθηση στο Πρόγραμμά μας.

4.Επιλογικά

Ζούμε σ' έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο: Οι μεγάλες αφηγήσεις, εναντίον των οποίων έπνεε τα μένεα η μεταμοντέρνα προσέγγιση -δικαίως σε ένα βαθμό- σήμερα έχουν αντικατασταθεί από τις εκατομμύρια διαδικτυακές μικροαφηγήσεις (Κουμασίδης, 2013). Η, σε ένα βαθμό απατηλή, ελευθερία του διαδικτυακού χώρου -ο οποίος παρεμπιπτόντως αποτελεί άλλο ένα κορυφαίο παράδειγμα υβριδισμού, ενδιάμεσου χώρου μεταξύ πραγματικού και ψευδούς- προβάλλει μια τεράστια δεξαμενή αφηγήσεων, ανακατασκευών του κόσμου, στη συντριπτική τους πλειοψηφία εξοργιστικά κακών ή απαίδευτων. Εν τούτοις, δεν μπορούμε να παραβλέψουμε ότι το γήπεδο στο οποίο θα διεξαχθεί ο αγώνας έχει αλλάξει: Ο ανταγωνισμός, οι αφορμές, η διοχέτευση και ένα σωρό άλλες λειτουργίες θα φιλτραριστούν ή θα λάβουν χώρα σε αυτό το νέο, κάπως παράξενο γήπεδο. Τούτο αφορά το λογοτεχνικό πεδίο καθ' εαυτό αλλά και τον ακαδημαϊκό προβληματισμό γύρω από αυτό: ο διαδικτυακός χώρος έχει εισβάλει στην παραγωγή και τη διάχυση του λογοτεχνικού υλικού, ταυτόχρονα όμως χρησιμοποιείται ως τεχνολογικό κεκτημένο, στην περίπτωση που συζητάμε, από την Ανοιχτή και Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση. Στην πρώτη περίπτωση μπορούμε να καταλογογραφήσουμε περιπτώσεις όπου η επίδραση του διαδικτύου έχει και αρνητικές επιπτώσεις ενώ στη δεύτερη εμφανέστατα όχι. Η δημιουργική γραφή έχοντας παρουσία και στις δύο περιπτώσεις, οφείλει να επιλέξει τις ορθότερες των δυνατοτήτων: για παράδειγμα, σεμινάρια δημιουργικής γραφής οργανώνονται ήδη online εδώ και χρόνια από ιδιωτικούς φορείς και συγγραφείς. Το ζήτημα είναι η παρουσία του πεδίου να αναδειχτεί ακόμα περισσότερο υπό τη σκέπη της Ανοιχτής και Εξ αποστάσεως Εκπαίδευσης και συνάμα να συμβάλλει και το ίδιο στο αυξανόμενο κύρος της. Ασφαλώς ένας τρόπος ποιοτικής αναβάθμισης θα ήταν η ίδρυση ενός προπτυχιακού τμήματος/ προγράμματος.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Kagialis (Editor, with Anastasia Natsina) (2009) *Teaching Literature at a Distance: Open, Online and Blended Learning*. London: Continuum.
- Κουμασίδης, Ιορδάνης (2013) *Δημιουργική Γραφή και ύπαρξη: 1ο Διεθνές Συνέδριο Δημιουργικής Γραφής*, Αθήνα.
- Κωτόπουλος, Η. Τ. (2011). Από την ανάγνωση στη λογοτεχνική ανάγνωση και την παιγνιώδη διάθεση της Δημιουργικής Γραφής. Στο Παπαντωνάκης Γ. &Κωτόπουλος Τ. (επιμ.) *Τα ετεροθαλή*. Αθήνα: Ίων, σελ. 21-36.
- Κωτόπουλος, Η. Τ. (2012). Η «νομιμοποίηση» της Δημιουργικής Γραφής, *Κείμενα 15*, ανακτήθηκε Σεπτέμβριος 23, 2012 από το διαδίκτυο: http://keimena.ece.uth.gr/main/index.php?view=article&catid=59%3Atefxos15&id=257%3A15-kotopoulos&option=com_content&Itemid=95.
- Κωτόπουλος, Τ., Βακάλη, Α., & Ζωγράφου, Μ. (2013). *Η δημιουργική γραφή στο Νηπιαγωγείο*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Κωτόπουλος Η. Τριαντάφυλλος, Πράξη και διδασκαλία της «Δημιουργικής Γραφής» στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, *Πρακτικά Ε' Επιστημονικού Συνεδρίου «Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014), οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία»*, Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών (European Society of Modern Greek Studies), 2-5 Οκτωβρίου 2014, Θεσσαλονίκη, Α' τόμος, σελ. 801-822. http://www.eens.org/EENS_congresses/2014/kotopoulos_triantafyllos.pdf
- Kotopoulos T., Iakovidou S., Koumasidis I. (2020) "Historical and pedagogical dimensions of creative writing in Greece: from conventional to open and distance learning education" στο *The place and the writer: international intersections of teacher lore and creative writing pedagogy* (Bloomsbury, 2020).

ⁱ Ενδεικτικά ονόματα φοιτητών που δημοσίευσαν βιβλία: Ειρήνη Γιαβάση (*Η Νεφέλη, ο κύριος Μ και τα Ρομποφριξ 181* (Πατάκης, 2019), Αλεξάνδρα Κλιάφα *Το Πνεύμα του λιονταριού* (Κέδρος, 2016), Ευάγγελος Τσαβδάρης *Χαλιναγώγησε με έρωτα τα γκέμια του Άδη* (Ινφογνώμων, 2018) .

Ενδεικτικά ονόματα φοιτητών που κριτικογραφούν ή δημοσιεύουν μελέτες: Ιωάννης Καλογερόπουλος, (<http://www.haniotika-nea.gr/author/kalogeropoulos-giannis/>) Άννα Αφεντουλίδου

<http://www.biblionet.gr/author/88751/%CE%91%CF%86%CE%B5%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%BF%CF%85,%CE%86%CE%BD%CE%BD%CE%B1>), Νότα Χρυσίνα <http://www.biblionet.gr/author/114966/%CE%A7%CF%81%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%BD%CE%B1,%CE%9D%CF%8C%CF%84%CE%B1>.

Επίσης, βλ. το αποθετήριο διπλωματικών εργασιών του προγράμματος:

<https://apothesis.eap.gr/handle/repo/37141>

ⁱⁱ Ενδεικτικά μαθήματα σε προγράμματα άλλων πανεπιστημίων

<http://pms-ritorikis.uowm.gr/mathimata/>

<http://www.thea.auth.gr/2018/09/dimiourgiki-grafi-eparkeia-2/>

<https://www.nured.auth.gr/dp7nured/?q=el/research-by-faculty-keywords/%CE%94%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AE>